

1948/005

st 19.

Z A Š T I T N A U L O G A Š U M A .

Razgraničenje šumskih i poljozaštitnih zemljišta u
Sloveniji.

Zaštitna uloga šuma.

Razgraničenje šumskih i poljoprivrednih zemljišta
u Sloveniji.

Jedna od najvažnijih i najdalekosežnijih funkcija, koja ima šuma u planinskom šumskom gospodarstvu Slovenije, je zaštitna uloga šume. Ova uloga je od naročite važnosti za obču narodnu privredu cijele zemlje i ona traži kompleksno tretiranje šuma.

Prema modernom shvatanju u duhu izgradnje socialističke privrede, na šumu se gleda sa stanovišta opće narodnih interesa, a koristi koje se mogu od nje crpati morejo se posmatrati sa širokog gledišta opće narodnih potreba.

Tako n.pr. u vezi sa izgradnjom i industrializacijom naše zemlje, predviđena je elektrifikacija, koja će pospješiti ovu industrijalizaciju. U vezi s tom elektrifikacijom već je 5 godišnjem planom predviđena u Sloveniji velike hidrotehničke radove radi izgradnje hidrocentrala, jer su u Sloveniji u tom pogledu dani najpovoljniji uslovi za smještaj ovih hidrocentrala (obzirom na visoke planinske masive i duboke doline). Za jednokomerni rad ovih centrala, a u jedno i cijele industrije gonjene pogonskom energijom ovih centrala, potreban je što ravnomerniji vodni režim. Ovu ravnomjernost vodnog režima može u našim prilikama osigurati samo šumski pokrov u poriječima vodotoka, koji daju snagu hidrocentralama. Naročito se to odnosi na Triglavski masiv, Karavanke in Kamničke Alpe, to jest na bazene Soče, Save i Savinje. Najlepši primer daju centrale u dolini Soče koje mnogo trpe radi najednakosti vodostaje Soče, jer je porječje Soče ogoljeno. Zato pitanju pošumljavanja i održanja postojećeg šumskog pokrova u ovim područjima treba posvetiti maročitu pažnju.

Zaštitna uloga šume ne odnosi se samo na vodni režim, nego je takođe od velike važnosti za poljoprivredu i uopće za životne prilike stanovništva u Sloveniji. Može se bez pretiravanja tvrditi, da sve šume u Sloveniji imaju manje više zaštitni karakter, tom prilikom je važno naglasiti značenje šume za opće narodno gospodarstvo.

Šuma je najstalnija i najjača vegetacijska tvorevina. Neosporno je opće priznata činjenica, da šuma vrši povoljni uticaj na sve vrste poljoprivrednih kultura. Šuma povećava relativnu i absolutnu zračnu vlagu, povoljno vpliva na smanjenje razlika u dnevnim i godišnjim temperaturama, umanjuje škodljivo djelovanje vjetrova (izsušivanje tla), odnašanje zemlje, oštećivanje gradjevina i sl.). Zadržava vodu i time umanjuje eroziono djelovanje padavinske i tekuće vode. Šuma oblažuje lokalnu klimu i mikroklimu, a time povoljno djeluje na zdravstvene, turističke, urbanističke i druge prilike, te potrebe dotičnog kraja. Šuma čuva i povećava prihodnost poljoprivrednih kultura, posebno poljodelskih i pašnjačkih.

1./ Radi toga u zadnje doba u ravnicama gdje prevladjuje poljoprivreda se šumsko zaštitni pojasevi u glavnom protiv štetnog vjetrova, kako bi se osigurala trajna prihodnost poljozaštitnih kultura.

2.) U planinskim krajevima treba takodjer podizati iznad pašnjaka, livada i polja planinske šumske zaštitne pojaseve. Ove bi pojase trebalo lokalizirati po grebenima i izpod gornje granice šumske vegetacije. Oni nebi samo služili kao zaštite protiv vjetrova, nego još više protiv erozionog djelovanja vode.

To se naročito tiče Julijskih i Kamničkih Alpa ter Karavanka. Obezšumljavanje ovih predjela izazvalo je stvaranje bujica, točila, sipina, odnašanje gornjih sloja zemljišta, uslijed čega dolazi do zaspipavanja pašnjaka, livada i polja u dolinama. Osim toga stvaraju se povoljni uslovi za lavine, koje kakše kližu dole u doline, kad nema šuma koja koje bi ih zadržavale. Općenito izuzivši u ovim visokoplaninskim masivima eroziono djelovanje vode, snjega i vjetra je naročito snažno i zato je тамо šumski pokrov od osobite važnosti.

3./ Područje Krasa je isto podvrženo snažnoj degradaciji, ako se тамо vrši nepravilno šumsko gospodarenje. Na kršu se nikako ne sme vršiti golisječe, jer je тамо tlo skeletnog karaktera, lahko propušta vodu, humus izgori na suncu, vjetar i voda odnose plodnu zemlju i nastoje goli krš. Pod pojmom Krasa ne smijemo smatrati samo она područja, koja su posve ogolja, nego i sva ova područja, na kijima vapnenasta i dolomitna podloga karakterizirana kraškim fenomenima omogućuje stvaranje golog krša. Na svim onim terenima šuma ima zaštitni karakter, te radi toga i gospodarenje u njima zahtjeva naročitu opreznost u načinima seče i obnovе šuma.

U strogo zaštitnim šumama vodi se u principu samo

preborna sjeća iz uzgojnih razloga, dok u ostalim šumama teži se za prirodnim pomladjivanjem bilo putem prebornih, oplodnih ili kulinskih sjeća.

Sve gore spomenute mjere se odnašaju na šumske površine.

Buduće da ima velikih ogoljenih površina, koji su neproduktivni, a tretiraju se kao pašnjaci i livade, te se nalaze u kompetenciji poljoprivrede, - nastalo je pitanje postavljenja racionalne granice izmedju šumskih i poljoprivrednih zemljišta. Ovako široko obuhvaćenje tog pitanja moguće je samo u socialističkoj državi, - u kapitalističkom režimu to se nebi moglo ni zamisliti.

U socialističkoj privredi pitanje gdje i kakve bi se imali uzgajati šume ili poljoprivredne kulture postavlja se na sasma drugu podlogu nego u kapitalističkim državama.

U kapitalističkim zemljama se posivno promatraju odnosi izmedju šumskih i poljodelskih površina, jer pravilno rješenje tih odnosa koči absolutni pojmovi o privatnom vlasništvu, tako da se u najboljem slučaju prati proizvoljni razvoj posjedovnih odnosa, uzdajući se u blagorazumnost ovih posjetnika. Bili smo svjedoci kako su neki privatnici iz kratkovidno-egoističkih pobuda na pljačkački način iskorištavali šume i podizali su pašnjake na slabim terenima, uslijed čega su iste brzo degradirale, izbjao je goli kamen, povečavale su se neplodne površine, a na susjednim predjelima dolazilo je do pogoršanja tla.

F. Engels je tako okarakterizirao ovaj način gospodarenja: "Dok su alpski taljani sjekli po južnim obroncima svojih brda četinjačaste šume, koji su brižljivo čuvali na severnim stranama, - oni nisu predvidjeli, da će time uništiti temelj svojem stolarsrtvu, a još manje su predvidjeli, da time otimaju vodu planinskim izvorima preko većeg djela godine, koja će se izlivavati za vrijeme kišnih perioda u vidu velikih potoka u doline".

U socialističkoj državi je to nemoguće, jer se pitanja zugajanja jedne ili druge vrste kulture posmatra sa širokog gledišta opčenarodnog interesa, pa se taj problem rješava u svojoj šištini, jer jedino polazeći s tog gledišta može se po tome kompleksnom pitanju donjeti pravilno racionalno konstruktivno rješenje.

Kao što i sve ostale privredne grane isto tako i ove moraju biti uklopljene u opći privredni plan. Samo će ovaj plan biti vrlo kompliciran, jer je on s jedne strane dalekosežen, a z druge kompleksan, jer zahtjeva dobro temeljito proučavanje svih prirodnih faktora. A to raditoga, jer samo na osnovi tih faktora će se moći odrediti najbolji način gospodarenja u svrhu

povišenja narodnog blagostanja i to bez obzira na priješnje stanje i razvitak posjedovnih odnosa.

Dakle promatraljući s tog gledišta specialma naša planinska područja - vidimo da ima čitavih predjela, gdje bi trebalo izvršiti velike promjene u svrhu pravilnog planiranja, tako da poljoprivredai šumarstva budu postavljena na objektivnu racionalnu osnovu. Na ovim područjima Slovenije pojavljuje se složne probleme, koji u jedno traže hitno rješenje.

Razgraničenje izmedju šumskog i poljoprivrednog zemljišta je od historijske važnosti za celo slovensko narodno gospodarstvo. Odluke glede buduće sudbine zemljišta nisu daleko-sežne samo za šumarstvo i poljoprivredu, nego oni nose pečet odgovornosti za razvitak čitavog narodnog gospodarstva Slovenije. Zbog toga mora ovo razgraničenje biti otemeljeno na objektivnim kriterijima, i u punoj mjeri odgovarati općoj i višoj koristi cijelog narodnoga gospodarstva (osiguranje produktivnih snaga zemljišta i utvrđivanje njegove najbolje i najtrajnije prihodne sposobnosti). Zato razgraničenje mora biti izvedeno stručnjački i temeljito. Tu pada odluka od osudne važnosti za dotično zemljište vjekovnog značaja, zato se s ovima odlukama ne smije prenagliti jer bi one mogle imati u tom slučaju štetne posljedice. Kod spornih slučajeva, kada je nemoguće presuditi pripadnost nekog zemljišta ovoj ili onoj gospodarskoj grani, bolje je odluku odgodilo, nego napraviti nepopravivu griješku. Naročito je opreznost potrebna na terenima, koji uspjeh svojih klimatskih, geoloških i reliefnih svojstava imaju izrazito zaštitni karakter (visinski položaji, strmi obronci, kraška tla, gibljivi tereni itd.).

U nizinama i ravnicama šuma se već povukla i ustupila mjesto poljoprivrednim kulturama, mestimično morat će se još povući na apsolutno šumsko tlo, osim onih mesta, gdje će se uvjeti šumsko zaštitni pojasevi. Na visinskim položajima je obratan slučaj: šuma mora osvajati izgubljene terene.

Nekada su se planinski pašnjaci nakazili iznad gornje granice šumske vegetacije, - danas je ta zona pašnjaka znatno znižena na visinu od 1.500 - 1.800 m, dok je ta zona bila prvotno 200 - 300 m više. Neracionalno krčenje šume na niže na zaštitnim terenima u vezivnih pašnjaci gospodarenjem je stalno potiskivalo gornju šumsku granicu na niže. Raditoga su velika područja otvorena djelovanju bujica, točila, sipina, popuzina, lavina, koje u znatnoj mjeri ugrožavaju poljoprivredne kulture, prometne naprave i naselja na visinama i u dolinama, te izzazivaju poplave, zasipavanja pjeskom i kamenjem, odravnavanje terena i odnašanja

pledne zemlje. Ove pojave keče gospodarski napredak zemlje.

Ako pak uzmemo u obzir pojas klekovine (*Pinus mughes*), koji zauzima visinski položaj od cca 1700 - 2000 m, tada vidime da pravih planinskih pašnjaka, koji bi se nalazili iznad šumske granice, kod nas tako rekuć nemože biti, i da će zapravo najveći dio tih pašnjaka nalazi u zoni planinskih šuma. Ova činjenica je od velike važnosti obzirom na izraziti zaštitni karakter večjega djela šuma na našim visokogorskim masivima.

Pašnjak i šuma usko su međusobno povezani naročito u planinama, gdje je pašnjak svojim postankom i prihodnošću neposredno ovisan os šume. Zato pašnjak i šuma zajednički stvaraju jednu celinu u pogledu svog postanka, obstajanja i vrijednosti. Usled prevelike površine pašnjaka može biti narušena prirodna ravnoteža, koju održava šuma. Posebno su oštiri i osjetljivi uslovi za pašu na terenima, koji imaju zaštitni karakter, to su kraška tla i visoko planinski predjeli te područja s posebnima lokalnima nepovolnim prilikama (jače strmine, suhe sunčane položaje, mobilna tla, pjeskovita podloga, kamenito zemljište s plitkim tlom, tereni sa tendencijom za močvaranje itd).

Na Krasu tlo u slučaju ogojavanja naglo degradira, zbog toga što je profil tega tla plitak, iz prekida, a vлага se ne zadržava. Ovo je proces naročito pooštren i intenziviran, ako se na tim ogoljenim površinama vrši još i paša, onda je stvaranje golog neproduktivnog krša jako ubrzana, osobito na strmim terenima i južnim ekspozicijama.

Problem svoje vrste zapažamo na silikatnim planinskim masivima (n.pr. Pohorje), tamo na grebenima uslijed velikih oborima i silikatnih nepropustne podloge na mjestima gdje je šuma uklonjena stvaraju se bezvredne livade *Nardetum-a* (*Nardus stricta*), koji posle narašćuje *Sphagnum*, te se stvaraju visokobarska područja.

Radi rješenja tog kompleksnog pitanja postavljanja granice između poljoprivrednih i šumskih zemljišta, bilo je u šumarskom institutu Slovenije održanih nekoliko konferencija, na kojima su učestvovali predstavnici raznih zainteresiranih ustanova: Ministarstvo poljoprivrede, Poljoprivredni naučni institut, Poljoprivredni fakultet, Ministarstvo za komunalne poslove, Ministarstvo Šumarstva, Hidrotehnički odjel Ministarstva gradjевina i dr.

Na tim konferencijama bilo je među ostalim zaključeno da se obrazuje jednostalno tjelo za provedbu u djelo to razgraničenje, te da se još ovog leta organiziraju dve terenski sekciji, koje bi odmah imale započeti rad na terenu. Zatim je bilo

stavljen u zadatak Poljoprivrednom i Šumarskom institutima, da zajednički izrade idejne smernice i upute za rad terenskih sekcija.

Ove smernice sadrže sljedeće glavne točke:

1./ Kao kriterij za prvo orientaciju moraju služiti reliefne prilike: oblik površine, ekspozicije, zagib, nadmorska visina.

Na strmim stjenovitim terenima (naročito na južnim ekspozicijama) treba davati absolutnu prednost šumi.

Obično u planinskom šumskom pojasu za pašnjake se biraju prvenstveno blagi tereni (široke kotline i doline, visoravni) ako pružaju mogućnost za pašu.

2./ Geološko - petrografske i pedološke prilike su također od velike važnosti. Iste mogu biti nepovoljne za pašu (kraška plitka tla, gibljivi tereni, kamenita skeletna tla, pješčana podloga, barsko zemljište i.sl.). U ovim slučajevima šuma je koristna.

3./ Klimatsko-meteorološki uslovi. Kvantitetna i vremenska razporedba padavin, temperaturne rezlike, smjer i jakost vjetrova itd. Šuma nudi najbolju zaštitu zemljištu i okolinim kulturama protiv vremenskih nepovoljnih faktora.

4.) Hidrografski uslovi su od prvo stepene važnosti radi opsežnih hidrotehničkih radova radi elektrifikacije zemlje.

Šuma je najbolji, najsigurniji regulator vodnog režima, najbolji vodni akumulator i najstalniji faktor za jednakoćnost vodnih tokova, to je primarni uslov za pravilni rad hidrocentrala kojih gradnja je predviđena petogodišnjim planom.

Ovaj povoljni uticaj na vodni režim je također važan za redovnu oskrbu vodom stanovništva, poljoprivrede i industrije.

5./ Zaštita terena od erozije i degradacije. Nato se mora obratiti naročita pažnja. U tom pogledu pošumljavanje je najsigurniji način za suzbijanje ovih pojava.

Loše gospodarenje sa šumom može isto prouzročiti pojave erozije i degradacije (golosječe, paljenje sjećina, šumsko poljsko gospodarenje i.sl.).

6./ Na većim pašnim (odnosno poljoprivrednim) kompleksima treba uvadzati šumsko zaštitni pojasi ili podizati grupimične drveća, koje bi štitili pašnjačke površine od degradacije i nepovoljnih faktora (vjetra, isušivanja, mrazova, leda, lavina i.sl.) A također bi pružili otočište stoci.

Istotako kod kršenja šuma radi stvaranja većih pašnjaka treba ostavljati šumske pojase ili grupe stabala.

7./ Blizu gornje granice šumske vegetacije (iznad 1500 m) neka se na terenima sposobnim za pašnjačku kulturu uvadja što više šumsko pašnjačko gospodarenje s forsiranjem ariša. Ova drva svojom rijekom krošnjom ne smeta razvijanju trave, a ipak dobro zaštite tlo.

8./ U najvećoj meri treba se služiti podacima, koji nam pruža bilna sociologija. Svaka bilna zadruga (asociacija) ima svoje svojstvene vrste a njoj odgovara specifični pedološki profil. Prema današnjom florističkom sastavu možemo suditi o dinamičnom razvoju vegetacije (progresivno ili regresivnom), kao i o tome što se na toj površini dogadjalo (paša, košnja, sječa, paljenje, oranje, gnijenje, isušivanje i.sl.).

Prirodne bilne zadruge su najstalnije vegetacijske tvorevine, koje najbolje vrše zaštitnu ulogu.

9./ Postojeća kultura ne može prejudicirati buduću sudbinu zemljišta, nego može samo služiti kao pokazatelj uspješnosti kulture, dali ista odgovara prirodnim uslovima i potrebama kraja.

Istotako sadašnji način gospodarenja nemože služiti kao uzor, nego se mora planirati na viših vidika trajnog, rationalnog gospodarenja.

Neproduktivna zemljišta neusporno spadaju u područje šumarstva.

10./ Da se spreči prevelika parcelacija površina neka se radi arondacije šumskih masiva manje pašnih površina priključe okolnim šumskim pasivima. Istotako se mogu iskrčiti pojedine šumarce u sredini pašnjaka ako im smetaju.

To se u glavnom tiče enklava i poluenklava pašnih površina u planinskom šumskom pojasu.

11./ Planinski pojas klekovine (Pinetum mughi) i planinske johe (Alnetum viridae), koje se nalaze neposredno iznad gornje granice šumske vegetacije mora ostati absolutno nedotaknut, jer ova grmolika vegetacija je najodporniji branici visokoplaninskog terena od erozije.

12./ Zaštita prirodnih spomenika (nacionalni parkovi, rezervati, študijski i pokusni objekti i.sl.) mora biti osigurana pred svakim gospodarskim zahvatom.

Ovi zaštićeni i izlučeni objekti moraju biti ostavljeni privredi, najme da se prirodne sile mogu razvijati u neo-krhjemom obdegusu.

13./ Ekonomski i socialni momenti ne smiju nikako prvenstveno i konačno uđlučivati o sudbini zemljišta.

Na spornom terenu n.pr. na relativn&em šumskim zemljištima, treba imati uvjek pred očima šire i više občenarodne interese, a ne samo trenutne ili lokalne gospodarske prilike.

Prirodoznanstveni vidici za dalji vremenski razmak u ovim slučajevima su skoro uvjek istovetni sa ekonomsko socialnim vidicima.

U nekim slučajevima kad postoje svi uslovi za pašnjačku kulturu, ali su šumske gospodarske momente toliko važni, da imaju republikansku, odnosno savezni značaj, onda se oni moraju uzeti u obzir (n.pr. produkcija kvalitetnog drveta.)

14./ Ako postoje za jednu i drugu kulturu isti uslovi, onda se mora dati prednost poljoprivrednom izkorištanju, no u tom slučaju moraju postajati objektivni uslovi za plansko poljoprivredno gospodarenje.

Tako gdje se ide za dodeljivanje šumske površine poljoprivrede, šuma se ne smije krčiti sve dotle, dokle ~~xx~~ na postojećim okolnim pašnjačkim površinama ne bude uvedena racionalno intenzivno gospodarenje. Žrtvovati šumu na račun pašnjaka samo zato, da se poveća slabo izkorištena, zanemarena pašna površina bila bi lahkomslena gospodarska griješka.

15./ Da se dobije pregled u današnje stanje gospodarskog izkorištanja površina, potrebno je provesti inventarizaciju zemljišta. Zato bi najbolje odgovarala gospodarsko kartiranje, koje je takodjer najbolja podloga za šumske i poljoprivredno planiranje i sva ostala naučna istraživanja za ove privredne grane.

Ove smernice poslužile su kao podloga izrade uputa za rad komisije zaduženih razgraničenjem šumske i poljoprivrednih zemljišta na terenu (2.VII.1948).

Ove upute sadrže principjelu težnju za podpuno luchenje šumskog i poljoprivrednog gospodarstva, koja samo u tom slučaju mogu biti intenzivirana i racionalna. Obzirom na sadašnje konkretnе prilike to se još neće moći posvuda provesti.

Ovog ljeta bili su obrazovane dve mješovite komisije za Triglavsko i Kočevsko područje, koji su u saradnji s taksacionim sekcijama Ministarstva šumarstva i šumarskim institutom Slovenije pristupile radu na terenu.